

A
HERMAN
OTTÓ
MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

LVIII–LIX. (2019–2020)

ANNALES
MUSEI
DE HERMAN
OTTÓ
NOMINATI
2019–2020

A HERMAN OTTÓ MÚZEUM
ÉVKÖNYVE
LVIII–LIX.

Jahrbuch des Herman Ottó Museums, Miskolc (Ungarn)
Yearbook of the Herman Ottó Museum, Miskolc (Hungary)
Les Annales du Musée Herman Ottó, Miskolc (Hongrie)

Főszerkesztő:
SZOLYÁK PÉTER

Szerkesztette:
TÓTH ARNOLD

A szerkesztésben közreműködött:
BÉKÉSI GÁBOR–JAKAB MÁTYÁS ANDRÁS

Technikai szerkesztő:
TÍMÁR TAMÁS

ISSN 0544–4225

Borítóterv:
FEKETE RÓBERT, SZOLYÁK PÉTER

Lektorálta:
Dobrik István, P. Fischl Klára, Gödölle Mátyás, Gyulai Éva, Kuklay Antal, Kulcsár Gabriella,
Kunt Gergely, Raczky Pál, Tabajdi Gábor, Tringli István

Angol fordítás:
Dúró Tímea, Medve Csaba, Módis Péter, Tóth Arnold és a szerzők

Borítóképek (balról jobbra):

1. Ernst Gräser: Lottchen am Klavier. Kovács Sarolta zongoraművésznő portréja, 1910.
(Jeszenszky Géza tulajdona)
Ernst Gräser: Lottchen am Klavier. Portrait of Sarolta Kovács, pianist, 1910. (Property of Géza Jeszenszky)
2. A Numizmatikai Társulat által Leszih Andornak adományozott névre szóló emlékérem, 1961.
(Herman Ottó Múzeum, HOM HTD 84.48.56.)
*Commemorative medal awarded to Andor Leszih by the Society for Numismatics, 1961.
(Herman Ottó Museum, HOM HTD 84.48.56.)*
3. Egy parasztcsalád lakodalma: Haraszti István és M. Béres Mária házassági képe, Bódvavendégi, 1937. Veres József felvétele (Herman Ottó Múzeum, HOM Gynsz. 15/2012)
A Wedding of a Peasant Family: Marriage photo of István Haraszti and Mária M. Béres, Bódvavendégi, 1937. Photo by József Veres (Herman Ottó Museum, HOM Gynsz. 15/2012)

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma támogatta.

Kiadja a miskolci Herman Ottó Múzeum
Felelős kiadó: Dr. Szolyák Péter PhD, múzeumigazgató
A kötet megjelenését gondozta: TT Play Kft., Tímár Tamás, Debrecen

Nyomda és kötészet: Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető: ifj. Kapusi József ügyvezető igazgató

TARTALOM

<i>Előszó</i>	9
JAKAB Mátyás András–SIMON László <i>Leszih Andor emlékezete</i>	11
RÉGÉSZET	
CSENGERI Piroska–P. FISCHL Klára–HAJDÚ Melinda– LÁTOS Tamás–PUSZTAI Tamás–TÓTH Krisztián <i>Mezőkeresztes–Lapos-halom újkőkori településének roncsolásmentes kutatása</i>	19
P. FISCHL Klára–KOÓS Judit–MENGYÁN Ákos–SOMOGYI Krisztina <i>Vatta–Testhalom – Részekből egész</i>	41
B. HELLEBRANDT Magdolna <i>A Gáva-kultúra föld- és vízivára Prügy–Tökföldön</i>	65
SZÖRÉNYI Gábor András–PUSZTAI Tamás et al. <i>Hét metszet a Hernád folyó völgyéből.</i> <i>Az M30-as Miskolc–Kassa autópálya építését megelőző régészeti feladatellátás és kutatás</i>	103
CSENGERI Piroska–KERTÉSZ Gabriella Nikoletta <i>A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2015–2016-ban</i>	149
TÖRTÉNETTUDOMÁNY	
TIHÁNYIOVÁ, Monika <i>A gombaszögi pálos kolostor</i>	191
GYULAI Éva <i>Pulszky Terézia és Malwida von Meysenbug rajzai az angliai emigrációban</i> <i>(Ventnor és környéke, Wight sziget, 1855–1856)</i>	205
FÁBIÁN Máté <i>A vármegye vezére. Borbély–Maczky Emil főispáni szerepfelfogásának alakulása</i> <i>a két világháború között</i>	243
KIS József <i>A Virág-ügy. Konceptió eljárás a miskolci jobboldali szociáldemokraták ellen</i>	253

GÁL Máté	
„Lobkovitz László megyei főelőadó úr ellen panasszal fordulok Elnök úrhoz.”	
Zavarok az Állami Egyháziügyi Hivatal vidéki működésében	269
SURÁNYI Béla	
Fejezetek a hazai állattenyésztés-politika történetéből (1867–1989)	281
NÉPRAJZ	
BODNÁR Mónika	
Üvegnegatívok Bódvavendégiből 3. Egy parasztcsalád lakodalma	305
MŰVÉSZETTÖRTÉNET	
HAJDÚ Ildikó–KÁKÓCZKI András	
Művészet, önkéntesség, múzeum.	
Fejezetek a képzőművészethez kapcsolódó civil szervezetek miskolci történetéből.....	323
HAJDÚ Ildikó	
Matyó asszony Miskolcon. Sóváry János szobrának története	341
PIRINT Andrea	
Arckép és önarckép. Dr. Nagy Róbert orvos-műgyűjtő portréja.....	355
VÁMOSI Katalin	
A tiszaiújvárosi Patrona Hungariae Római Katolikus Templom építéstörténete	371
KÖZLEMÉNYEK	
SZAKÁLL Sándor	
Aragonit utáni opál átalakok a tarcali dácsit köfajtából.....	389
HAZAG Ádám	
Vésett pengéjű kardok a Herman Ottó Múzeum történeti fegyvergyűjteményében.....	393
HIDEG Ágnes	
Kovács Sarolta zongoraművésznő (1891–1979).	
Adatok Miskolczy-Simon Jánosné / Thurzó Nagy Lászlóné életútjához.....	409
KURUCZ Ádám	
„Messze vagyok tőled rózsám, Aradon.”	
Radeczky Lajos szakaszvezető katonakönyve	419
PRÓKAI Margit	
Mérőföldkövek Miskolc közkönyvtárainak 140 éves történetében.....	445
VIGA Gyula	
Szabadfalvi József és a kézművesség kutatása	453
Szerzői útmutató	461

TABLE OF CONTENTS

<i>Preface</i>	9
JAKAB, Mátyás András–SIMON, László <i>In memory of Andor Leszih</i>	11
ARCHAEOLOGY	
CSENGERI, Piroska–P. FISCHL, Klára–HAJDÚ, Melinda– LÁTOS, Tamás–PUSZTAI, Tamás–TÓTH, Krisztián <i>Non-destructive research of the Neolithic settlement at Mezőkeresztes–Lapos-halom</i>	19
P. FISCHL, Klára–KOÓS, Judit–MENGYÁN, Ákos–SOMOGYI, Krisztina <i>Vatta–Téshalom – Assembling the whole from its parts</i>	41
B. HELLEBRANDT, Magdolna <i>Hillfort and water fortress of the Gáva-culture at Prügy–Tököföld</i>	65
SZÖRÉNYI, Gábor András–PUSZTAI, Tamás et al. <i>Seven sections from the Hernád Valley. The archaeological research project prior to the construction of the M30 motorway between Miskolc–Kassa</i>	103
CSENGERI, Piroska–KERTÉSZ, Gabriella Nikoletta <i>Archaeological research at the Herman Ottó Museum in 2015–2016</i>	149
HISTORY	
TIHÁNYIOVÁ, Monika <i>The Pauline Monastery of Gombaszög</i>	191
GYULAI, Éva <i>The drawings of Terézia Pulszky and Malwida von Meysenbug made in emigration to England (Ventnor and surroundings, Isle of Wight, 1855–1856)</i>	205
FÁBIÁN, Máté <i>The leader of the county. The development of Emil Borbély-Maczky's conception of the role of count between the two World Wars</i>	243
KIS, József <i>The Virág-affair. Conceptual trial against the right-wing social democrats in Miskolc</i>	253

GÁL, Máté	
<i>"I complain to Mr. President against the county's Chief Executive László Lobkovitz."</i>	
<i>Disruptions in the regional operation of the State Ecclesiastical Office.....</i>	269
SURÁNYI, Béla	
<i>Chapters from the history of Hungarian animal husbandry policy (1867–1989) .....</i>	281

ETHNOGRAPHY

BODNÁR, Mónika	
<i>Glass negatives from Bódvavendégi, Part 3. A wedding of a peasant family.....</i>	305

ART HISTORY

HAJDÚ, Ildikó–KÁKÓCZKI, András	
<i>Art, volunteering, museum. Chapters from the history of non-governmental organizations</i>	
<i>related to the fine arts in Miskolc .....</i>	323
HAJDÚ, Ildikó	
<i>"Matyó" mother in Miskolc. The story of the sculpture by János Sóváry .....</i>	341
PIRINT, Andrea	
<i>Portrait and self-portrait. Portrait of doctor-art collector dr. Róbert Nagy .....</i>	355
VÁMOSI, Katalin	
<i>The history of the construction of the Roman Catholic Church Patrona Hungariae in Tiszaújváros .....</i>	371

PROCEEDINGS

SZAKÁLL, Sándor	
<i>Opal pseudomorphs after Aragonite from the Tarcal Dacite quarry.....</i>	389
HAZAG, Ádám	
<i>Swords with engraved blades in the historical weapon collection of the Herman Ottó Museum.....</i>	393
HIDEG, Ágnes	
<i>Sarolta Kovács, pianist (1891–1979).</i>	
<i>Information on the life of the spouse of János Miskolczy-Simon / László Thurzó Nagy.....</i>	409
KURUCZ, Ádám	
<i>"I am far from you my rose, in Arad." Manuscript military book of Lajos Radecky .....</i>	419
PRÓKAI, Margit	
<i>Milestones in the history of public libraries of Miskolc .....</i>	445
VIGA, Gyula	
<i>József Szabadfalvi and the research of handicrafts .....</i>	453
<i>Author's guide.....</i>	461

„MESSZE VAGYOK TŐLED RÓZSÁM, ARADON” RADECZKY LAJOS SZAKASZVEZETŐ KATONAKÖNYVE

Kurucz Ádám

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc

Absztrakt: egy, a katonáskodás élményeit rögzítő – a „kaszárnyafolklór” tárgykörébe tartozó – füzet kerül feldolgozásra, amely a paraszti írásbeliség jellegzetes terméke. Tartalmilag a közlésre kerülő füzet (60 dal publikálatlan szövegváltozata) a nótáskönyv és a kéziratos versgyűjtemény keveréke. Bár a kézirat műfajilag tipikusnak mondható, a benne szereplő szövegeket nézve meglehetősen egyedinek számít, ugyanis megtartotta azok eredeti témáját, lejegyezzük nem a katonaelet köré csoportosította azokat. Műfajában abból a szempontból is ritkaságnak tekinthető a mű, hogy az összegyűjtött szövegeken kívül – a Világosnál 1849-ben letett fegyverek felsorolásán túl – más bejegyzést nem tartalmaz. A bevezetőben bemutatásra kerül a katonakönyv, a szerző életútja, valamint a tőle fennmaradt – első világháborúhoz kapcsolódó – visszaemlékezések. A cikket több korabeli fénykép (a közreadó által retusált formában) illusztrálja.

Kulcsszavak: paraszti írásbeliség, folklór, katonai szolgálat, kéziratos könyv

Katonakönyv. Egy forrásértékű dokumentum megnevezése, amely szóról csak szövegkörnyezetben dönthető el, hogy melyik értelmében használják éppen. A köznyelvben minden bizonnyal „*a tényleges katonai szolgálatban nem álló katonák igazolványa, melybe valamennyi katonai szolgálatra vonatkozó adatot bejegyezték*” (PALLAS 1895, 272; RÉVAI 1914, 357). A néprajzi szakirodalom ezzel szemben egy teljesen másféle irományt ért katonakönyv alatt, ami olyannyira elkülönül az előbbtől, hogy feleslegesnek is tartja a fenti jelentéstartalom említését (VIL 1979, 116–117, MNL 1980, 104–105, KATONA 1994). Ez természetesnek is tekinthető, hiszen amíg az előbbi dokumentummal hivatalok és levéltárak,¹ addig az utóbbival múzeumok munkatársai kerülnek elsősorban kapcsolatba. Ez az általános szakirodalomban is tükröződik.

Az alábbiakban Radeczky Lajos kéziratos versgyűjteményét mutatom be és adom közre, amelyet katonai szolgálati ideje alatt vezetett békeidőben. Ezáltal jól illeszkedik a katonakönyvek, mint a paraszti írásbeliség meglehetősen egyedi forrásainak sorába. A mű ismertetése és közlése során nem kívántam újabb következtetéseket levonni és új kutatási eredményeket bemutatni sem a katonakönyvek, sem a „*folklór jellegű parasztírások*” vonatkozásában (BOSNYÁK 1989, 687). Mindössze az eddigi kutatási eredmények felhasználásával igyekeztem a füzetet közzétenni és elhelyezni azt a magyarországi katonakönyvek sorában. Célnak e ritka dokumentumtípus szövegtörzskének bővítését tekintettem.

Radeczky Lajos – több katonakönyv szerzőjéhez hasonlóan – élete során más alkotói tevékenységet nem folytatott. Földműves családba született, nyolc testvére volt, édesapja, Imre, az Abaúj vármegyei Vizsoly községben kovácmesterként dolgozott és mintegy száz katasztrális holdon gazdálkodott. Egyetlen komolyabb írásos emléke első világháborús hőstetteinek leírása, amelyet 1923-ban vitézi telek iránt beadott kérvényéhez fogalmazott meg (bővebben lásd: KURUCZ 2014).

1 Ennek legutóbbi oka, hogy a hadigondozásról szóló 1994. évi XLV. törvény végrehajtási rendeletét 2015-ben módosította a Magyar Országgyűlés. Az ellátás igénylése kapcsán a napilapok is felhívták a figyelmet: „Ha van, lehet csatolni az iratok közé tábori levelezőlapot, a Vöröskereszt általi keresőlapot, katonakönyvet, kórházi iratot stb” (NAGY 2016, 5).

E katonakönyv tartalmát tekintve nem tipikus, ugyanis teljes egészében kéziratos versgyűjteménynek tekinthető. Nem tartalmaz „vegyes jellegű feljegyzéseket” vagy a katonaeletre vonatkozó emlékeket (vö: SIMON 1994, VUKOV 2014).² Nem képezi ezáltal a laktanya- vagy kaszárnya-folklór közvetlen tárgyát. Bizonyos, hogy laktanyában íródott, de nem foglalja magában az ott összezárt sorállományú katonák „együtt élő közösségére”, az épületegyüttesben zajló életre vonatkozó leírásokat (KÖVESDI–SZILÁGYI 1988, 6), hacsak „az egyébként széles körben ismert dalszövegeknek az éppen aktuális földrajzi neveikkel³ [...] létrehozott variánsait nem tekintjük ilyennek” (BÉKÉSI–TÓTH 2006, 562).⁴ Az állomáshelyek és az azok közelében található helységek elnevezései meghatározó elemei a kötetnek. Összességében ebben az esetben is megállapítható: „a szövegek között alig akad teljesen önálló alkotás, szinte mindegyik egy már meglévő szerzemény valamilyen fokú egyedi variánsa, sőt többnyire lényegi eltérés nélküli szövegváltozata” (BÉKÉSI–TÓTH 2006, 561). Ezzel egyidejűleg az is elmondható, hogy a könyvecskében található valamennyi vers „értékes változatnak tekinthető, hisz a helyek és helyzetek szerinti aktualizálás sok esetben átköltéssel jár” (BECK 1978, 122).

A keletkezés pontos körülményei a füzet fedlapjának belső oldaláról egyértelműen kiderülnek: „Káplár Radeczky Lajos, 12-ik Hus. Reg. P. Zug. Arad. Szül. 1888-ik évben. Soroztatott 1909. évben. Szabadul 1912-ik évben. Kelt. Arad, 1911. I. hó 12-én.” E rövid bejegyzés egy különösen értékes információt is magában hordoz a katonakönyvek elemzése kapcsán. Az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje területi alapon szerveződött, az ezredeknek megvolt a maguk utánpótlási területe. A császári és királyi 12. közös huszárezred legénységét Heves-, Borsod-, Abaúj-, Nógrád- és Zemplén vármegyékből sorozták (A cs. és kir. 1926, 7). Vagyis a kaszárnyákban összezárt katonák egy-egy szűkebb régió fiaiból verbuválódtak, ami szoros összefüggésben van a katonakönyvekben rögzített verses szövegekkel, hiszen azok „a katonák otthonról hozott folklór jellegű műveltségének sajátosságait” tükrözik (BÉKÉSI–TÓTH 2006, 559). A dalok kiválasztására ebben az esetben is elsősorban ez a körülmény hatott, de megszokott módon

megörökítésre kerültek az akkor divatos népdalok és magyar nóták is (KATONA 2007, 50). Az egyes dalok országos elterjedése és az egyes vidékek népköltészetének eltérő feldolgozottsági foka megnehezíti azok lejegyzőjének szemszögéből az egyes dalok eredetének meghatározását, de jelentős számban megegyeznek az ezred sorozási körzetének folklórából „gyűjtött recens adatokkal”⁵ (TÓTH 2002, 335).

A lejegyzett versek közül néhány a szépirodalomból származik – ezt leginkább a szövegűen lejegyzett Petőfi-versek reprezentálják –, de kevésbé ismert szerzők műveinek többé-kevésbé folklorizálódott szövegváltozatai is fellelhetők a füzetben. Számos esetben megállapítható volt, hogy egyes lejegyzett versszakok különböző költemények strófaiként azonosíthatók, azok esetenként több versből kontaminálódtak. A dalok többsége egészében tehát nem lelhető fel sehol, de részleteikben több, egymástól független közlésben is felbukkannak.

Az egyes versek folklorisztikai szövegfilológiai elemzésére nem vállalkoztam, de ahol az egyes dalokban egy- vagy több publikált strófa beazonosítható volt, ott rámutattam ezekre az összefüggésekre.⁶ A dalok írásmódjánál a hivatkozott műveket vettem alapul. A versek címadás nélkül kerültek lejegyzésre, az oldalak nincsenek számozva, csak a versek, azok is utólag, ceruzával. A 43. verset követően a számozás téves: itt ismét 42-től folytatódik a számozás.

A 20x16 cm méretű keménytablás füzet eredetileg 92 db dalt tartalmazott, de ma már csak 61 db olvasható benne.⁷ Néhány lapot szándékosan kivágtak.⁸ A dalokat az egyediségük és helyesírásuk alapján minden bizonnyal saját ismeret vagy diktálás útján jegyezte le Radeczky Lajos. Mindössze a füzet utolsó oldala másolt szöveg, amely az 1849. évi világi fegyverletélnél a magyar csapatok fegyverzetét és ellátmányát sorolja fel. Ezzel együtt megállapítható, hogy a katonakönyv szerzőjére – annak tartalma alapján – a nagyikindai, komáromi és aradi állomáshely közül az utóbbi gyakorolta a legnagyobb hatást.

2 Gefrájter Koloman és Csató Gábor katonakönyve verseken kívül számos más bejegyzést is tartalmaz.

3 Keletkezési helyét tekintve az ezred állomáshelyein, Nagyikindán, Komáromban és Aradon íródott a füzet.

4 E tekintetben párhuzamba állítható Marsalkó Mihály hadifogoly naplójával (BÉKÉSI–TÓTH 2006).

5 Ebből a szempontból párhuzamba állítható a Baranyay István és Baranyay Antal által összeállított katonakönyvekkel.

6 Mindössze öt vers nem lett hasonló szövegvariánsal összefüggésbe hozva, ezek – eredeti számozásuk szerint – a 49-es, 61-es, 77-es, 87-es, 90-es.

7 A katonakönyvben szereplő dalok közül mindössze ötben szerepelnek *huszárok* és számos további *katonák*, tehát a költemények tematikája nem kapcsolódik a katonaelethez.

8 Katona Imre a trágárabb versek szándékos kitépését említi, ami ebben az esetben is magyarázat lehet (KATONA 1994, 73).

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

1 Dal

*A vidar⁹ fenyves erdő, árnyas erdő aljába,
Van egy kis ház, muskátlis az ablaka.
Ott van az én pici tanyám,
Oda várlak édes rózsám.
A vidai fenyves erdő, árnyas erdő aljába!*

*Bús nótákat dalolászok csendesen,
Ne szomorítsd a szívemet édesem.
Ne szomorítsd a szívemet,
Én a tiéd úgysem leszek.
Jöjj el, jöjj el vigasztalj meg engemet!*

*Pásztorlegény búcsúzik a tanyától,
Néha-néha visszanéz a határból.
Szomorún szól furulyája,
Bús könnyei hullnak rája.
Bús nótája lehangzik a pusztába, behangzik a pusztába.
(TOKAY é. n. 223.)*

2 Más

*Nyisd ki rózsám nefelejcskék szemedet,
Sugarával gyógyítsd meg a szívemet,
Gyógyítsd, gyógyítsd, te tetted azt beteggé,
Majd meggyógyul árva szívem,
Majd meggyógyul a koporsó fenekén.*

*Jaj, de boldog, aki nem tud szeretni,
Nem kell annak a fájdalmat viselni,
Még boldogabb, akire a nap ragyog,
Rég sírba tett boldogságom,
Lehullottak egemről a csillagok.
(ÁG 2009, 126.)*

3 Más

*Nem vagyok már ami voltam, hét falu legénye,
Nem vagyok az édesanyám drága szemefénye.
Elhervadok, elsárgulok, mint virág az réten,
Ássák már a hideg sírom kint a temetőben.*

*Kimegyek a temetőbe, beszélék a csöszszel,
Ássa meg az én síromat késő hideg ősszel.
Egy helyébe kettőt ásson, mert nem magam [vagyok]
A jövőhéten temessenek, mert nagy beteg vagyok.*

*Ha ősszel a vándormadár szárnyra kel a széllel,
Elmondja, hogy elköltöztem a hulló levéllel.
Ne hozzatok gyöngyvirágot, ne ejtsetek könnyet,
Felettem a sír göröngye nem lesz azzal könnyebb.*

*Ha ősszel a vándormadár szárnyra kel a széllel,
Akáclombos temetőről új titkot beszél el.
Barna hajú kisangyalom, ugye te megérted,
Hogy ezt a sírt nekem ásták, nekem, de térted.
(VANKÓNÉ 1983, 84.)*

4 Más

*Sűrű csillag fent az égen,
Elhagyott a babám réges-régen.
Mással ment az esküvőre,
Másé lett a csókja ölelése.*

*Isten véled szép kedvesem,
Én elmegyek, te itt lehetsz.
Szívem repeszi a bánat,
Meghalok én babám teutánad.*

*Nincsen csillag, mind lehullott,
Nincs szeretőm, mert elhagyott örökre.
Nincsen csillag, mind lehullott,
Nincs szeretőm mert elhagyott örökre.*

*Édesanyám, úgy elmegyek,
Hírt sem hallasz már felőlem.
Szívem repeszi a bánat,
Meghalok én babám teutánad.*

*Nem siratlak, nem kereslek,
Még csak nem is emlegetlek sohasem.
Ne is mondja (soha senki) senki soha,
Panaszkodás sose volt a hangszerem,*

*Nem szakasztok többet rózsát,
Nem huzatom el a nótád,
Azt hiszik, hogy megnyugodtam,
Hogy így élek szép csendesen nyugodtan.
(Ország-Világ 1896, 555.)*

9 Vida vajdasági település. Radeczky Lajos katonakönyvét 1909-ben Nagyikikindán kezdte írni, feltehetően ezért került a Vidára vonatkozó szövegváltozat a könyvbe.

5 Más

Sűrű cseppben hull az eső, sötét felhők alatt
Szomorúan verdesi a ragyás csárda falát.
Tört ablakán fűtül a szél, benn egy csonka lámpa
Meg-meg inog hosszú drótján, füstös már a lángja.

Vendég ide, hogy is jöne, ily cudar időbe,
Cifra csaplárosné alszik, benn a kármentőbe.¹⁰
Mert azok a jómadarak, most már nem is járnak,
Vége van már, régen vége a betyárvilágnak.

Ámde mégis ajtó nyílik, lassan belép rajta,
Őszült ember, meglátszik, hogy régi betyár fajta.
Nagyot néz a csaplárosné, hogy még egyszer hallja:
Csapolj csaplárosné száz icce bort, száz szál gyertyát hoz-
zon az asztalra!
A vén betyár egyre ordít, fokosát forgatja:
Csaplárosné száz icce bort,
Száz szál gyertyát nekem az asztalra!¹¹
(UJVÁRY 2007, 600–601.)

6 Más

Megállok a keresztútnál,
Ahol nyáron annyi fehér virág van.
Visszahúz a szívem hozzád,
Mindhiába járok e nagyvilágban.
Vándor darvak búcsúznak fenn,
Dér csillag a levele...
Dér ütötte a vár követ
Parányi kis lábod helyét keresem.

Megállok a keresztútnál,
Így borult rám a gyönyörű alkonyat,
Ahol ajkim legelőszőr
Viszonozta az én forró csókomat.
Így borultál kebelemre
Mosolyogva, remegve...
Így búcsúztál el éntőlem
Forró csókkal, hazug szóval örökre.
(FARKAS 1907, 938.)

7 Más

Pogány voltam világ életemben,
Vasárnap a templomba sem mentem.
Szegény öreg édesanyám beszélgetett nekem, [...]
(Tolnamegyei Közlöny 1909, 5.)

[...]

18 Más

Életembe' csak egyszer voltam boldog,
Akkor is a két szememből a könny hullott.
Sírtam is én örömömbe', hogy szeretsz bánatimba',
Hogy az enyém nem lehetsz.

Lányok, lányok nem nézhetek rátok,
Mert megcsalt a két szemetek sugára.
Egyszer néztem, akkor is egy barnára,
Az is megcsalt, sírhatok már utána.

Lám megmondtam nem élek én sokáig,
Csak a babám esküvője napjáig.
Akkor hozzák nekem a gyászkoporsót,
Árva szívem akkor dobban utószor.

Két szerelmes kiment a temetőbe,
Mind a kettő arccal borult a földbe.
Mind a kettő így sóhajt fel az égbe,
Hogy nincs Isten az égbe!
Minek adott két szerelmezt a földre?
(JÁRDÁNYI–OLSVAI 1987, 733–734.)

19 Más

Lefele folyik a Tisza,
Bizon' már nem foly' vissza.
Rajtam van a babám rózsás csókja,
Ha sajnálja, vegye vissza.

Jó szeretni, de titkosan,
De nem egész világosan.
Aki világosan szeret,
Szenved a leány eleget.

Édesanyám sok szép szava,
Kire nem hajlottam soha.
Hajlanék már, de már késő,
Hull a szememből a könnyű.

10 kármentő – a kocsnában üvegek, poharak, edények tárolására elkerített rész.

11 Eredeti mű: Czóbel Minka: Száz szál gyertyát!

Édesanyám rózsafája,
Én voltam a legszebb ága.
De egy betyár leszakasztott,
Kalapjánál elhervasztott.

Édesanyám rózsafa volt,
De sok rózsát ki is nyitott.
Engem nyitott utoljára,
Bár sohase nyitott volna,
Bár sohase nyitott volna,
Szebb a bimbó, mint az rózsza.

Édesanyám is volt nékem,
Keservesen tartott engem.
Éjszaka font, nappal mosott,
Jaj de keservesen tartott.

(VARGYAS 1961, 38–39.)

20 Más

Daru madár fent a légbé'
Hazafelé szálldogál,
Vándorbotja a kezébe'
Néha-néha (szegény legény) meg-meg áll;
Repülj madár, ha lehet,
Vidd el ezt az levelet –
Mondd meg az én galambomnak
Ne sirasson, felejtse el engemet.

Ha még egyszer hamarjába'
Odabaza lehetnék,
Violaszín nyoszolyába véled együtt pihennék
Szívemet a szívedhez gyenge gyermek létemre;
Ráhajtanám bús fejemet fehér hattyú, hattyúféhér kebeledre.
(Nagykároly 1906, 1.)

21 Más

A fonóban szól az nóta,
Én Istenem, de régóta hallgatom.
Eszembe jut árvaságom,
Rég elvesztett boldogságom sajnálom.

Daloljátok el még egyszer,
Bánatimat keservesen utolszor,
Édesanyám! Ne sirasson,
A fiának csináltasson diófából koporsót.

Kiállok a kiskapumba,
Arra járnak a leányok a fonóba.
Nézem-nézem mindegyiket,
De nem látom az enyimet,
Nem biz' én,
Jaj, Istenem, hogy is látnám,
Ki elhagyott, engem
Árván [hagyott] a hűtlen.
(Pécsi Napló 1900, 2.; Kis Ujság 1932, 3.; BERTÁNÉ
SARUDI 1979, 21.)

22 Más

Zöld erdőben kakukkmadár szépen szól,
Most búcsúzik egy nefelejcs bokortól.
Én is, én is elbúcsúzik, elmegyek a világból,
Majd valahol az Alföldön bánatimba' beszélődök betyárnak.

A betyárnak jól megy dolga,
Hiába, sűrű erdő, nefelejcs a tanyája.
Kakukkmadár ébresztgeti, ébresztgeti álmából:
Kellj fel betyár, ne aludjál éjjel után, egyet ütött az óra.
(BALOGH 2002, 249.)

23 Más

Édesanyám, nem tudok elaludni,
Huszárt hallok a kapuba' beszélni.
Édesanyám, eresszen ki hozzája,
Fáj a szívem, majd meghasad utána.

Édes lányom, ráérsz még te kimenni,
A legénnyel beszélni.
Tudom anyám, jól tudom, hogy ráérek,
Azt is tudom, hogy nem sokáig élek.

Zöld erdőben terem a mérgekígyó.
Szép lányból van majd a csavargó ringyó.
Jaj, Istenem, de jó annak, ki csúnya,
Szegény legény szívét nem szomorítja.
(BALOGH 2002, 264; ISTVÁNNFFY 1965, 157.)

24 Más

Árvalányhaj lengedez a hegytetőn,
Árva vagyok, elhagyott a szeretőm.
A szememből csak egy árva könny ragyog,
Érzi szívem, nemsokára meghalok.

*Ha meghalok széles úton vigyetek,
Babám gyászkapujába betegyetek.
Nyissátok föl gyászkoporsóm tetejét,
Had hullajtsa babám le rám gyászkönnyét.*

*Én is voltam valamikor víg gyermek,
De már arra rágondolni nem lehet.
Most már vagyok hervadt rózsza levele,
Elhervasztott régi rózsám szerelme.*

*Ha meghalok nem kell nékem szerető,
Szerető lesz majd a gyászos temető.
A fejfámra az szó legyen írva,
Én is voltam hü szerető valaha.*

(BALOGH 2002, 169.)

25 Más

*Kint a pusztán szántok, vetek, kezem, lábam fáradt,
Téged pedig az uraság vigadóba jártat.
Becsületed feláldoztad, de én ezért nem átkozlak, miért
is átkoznádak!
Hisz az a pénz patikára kellett az anyádnak.*

*Rózsza voltál, hogy letépett a te uraságod.
Ha rád un, majd eldob, mint egy hervadó virágot.
A te neved penészvirág, ujjal mutat rád a világ. Sírsz,
ahol nem látlak!
Ha mindenki kövel dobál, én karomba zárlak.*

(Kecskemét 1909, 6.)

26 Más

*A bihari határ szélén, nem is olyan régen,
Halva találtak egy kislányt a temetőszélén.
Hütlenn lett a szeretője, mással ment az esküvőre,
A szegénynek bánatában hasadt meg a szíve.*

*Megkondultak a harangok nem is olyan régen,
Elhantolták a koporsót a temetőszélén.
Minden csend van a faluban, csak egy háznál vannak
vígán,
Egy kisleány a legényének most mond holtomiglant.*

*Lezajlott a lakodalom nem is olyan régen,
A menyasszony koszorúját tartja a kezébe'.
Kimegyen a temetőbe, ráborul egy sírkeresztre,
Mehalt szíve rózsájáért elaludt örökre.*

(MIHÁLY–FUNKE 2001, 1.)

27 Más

*Zúg a vihar, füttyül a szél, kergeti a szellemet,
De még nagyobb bánat nyomja az én szívemet.
Seperje el ez a vihar, seperje el e világot örökre,
Úgyis minden boldogságom, reménységem, rég el van
már temetve.*

*Temetőben van egy új sír, rajta virágkoszorú,
Melléte egy barna kislány jaj, de nagyon szomorú.
Ne szomorkodj barna kislány, temesd el az porba hulló
könnyeidet,
Úgyis tudod meghal szívem, meghalt szívnek feltámadni
nem lehet.*

(UJVÁRY 1975, 157.)

28 Más

*Kidőlt a fa mandulástól,
Elmaradtam a rózsámtól,
Úgy elmaradtam szegénytől,
Mint ősszel [a] fa, levéltől elválík.*

*Káka tövén költ a ruca,
Jó földbe terem a búza,
De ahol a szép lány terem,
Azt a földet nem ismerem sehohsem.¹²*

(TVERDOTA 2003, 71.)

29 Más

*Én vagyok egy bojtárgyerek,
Napszám után éldegelek,
Napsütött víz italom,
Száraz föld, az kopasz föld az derékaljom.*

*Udvaromba' három vályú,
Ahol iszik háromszáz juh,
Én vagyok a víz mérője,
Szöke babám, kis Iluskám szeretője.*

*Udvaromba' három csirke,
Egyik kakas, kettő jérce,
Megerszem a szívét, máját,
Csókolom a kis Iluskám pici száját.*

12 A *Káka tövén költ a ruca* kezdetű magyar nóta kisebb eltérései szövegvariánsa. Az eredeti mű zenéjét Travnyik János komponálta, szövegét Losonczy László írta.

Fáj a szívem, majd meg hasad,
Szeretnélek, de nem szabad,
Nem szabad, mert semmim sincsen,
Tíz forint bér, húsz korona minden kincsem.

Mint az égő gyertya fogyok,
Azt mondják, hogy beteg vagyok,
Beteg az én szívem tája,
Nincs is annak e világon patikája.¹³

30 Más

Gyászba van a falu népe,
A legszebb lány kiterítve
Az udvaron;
Én meg nehéz vasbilincsbe',
Lent a tömlőc fenekében
Hervadok.
Nem voltam én rabló soha,
Csak a sorsom volt mostoha,
Kegyetlen;
Nem bírtam azt elviselni,
Hogy a babám mást is tudjon
Szeretni.

Sárgul a fa, hull a levél,
Költözik a fecskemadár
Keletre
Kérdezd meg a babámtól,
Hogy jutok még néha-néha,
Eszébe
Vidd el neki üzenetem,
Mondd neki, hogy hűn szeretem,
Igazán.
Választ adni, ha nem talál,
Ne jöjj vissza fecske madár
Sohasem.

(Ellenzék 1906, 6.)

31 Más

Némuljon el a hegedű, madár ne daloljon
Boruljon be az égbolt is, csillag se ragyogjon.
Boruljon be bánatimmal minden e világon:
Beteg az én kis angyalom, oda minden boldogságom,
Drága gyöngyvirágom

Szellő, szellő mondd meg a madárnak,
Patak partján mondd meg minden hervadó virágnak.
Mondd meg minden falevelnek ezen a világon:
Beteg az én kisangyalom, oda minden boldogságom,
Drága gyöngyvirágom.

Némuljon el a hegedű minden egyes húrja,
Hová lett a régi kedvem, csak egy kislány tudja.
Csak ő tudja, az a kökényszemű kislány:
Szívemet mi bántsa, miért oly halvány az én orcám.
Miért bujdosok ilyen árván e betyárvilágba!

(DURA 1906, 124.)

[...]

[38] II. Vers.

Van egy lovam almás deres sárga, nyereg rajta,
Ha fölülük a hátára, elugratok a babám udvarára,
Parancsolom a babámnak, haj annak a szőke lánynak,
Gyűjtsen gyertyát, vesse meg az ágyat, ennek a szép hetes
huszárnak.

(ENDRÓDI 1906, 88–89.)

39 Más

Kispej lovam a fődeles rajtsulba¹⁴
Nem jól ugrott be a kurzer galoppba.
Napos káplár ezt a huszárt raporra,
Raport után az egyes áristomba.¹⁵

Kispej lovam ne bánkódjál énértem,
Idáig jó gondodat viseltem.
Átadlak egy regrutának¹⁶ pucolni,
Kinek van sok ideje szolgálni.

Átadom a nyeret, kantárt, szügyelöt,
Pucolj bundás van még hátra sok időd.

Kispej lovam csak a standot kapálja
Mert nem tudja, hogy hol van a gazdája.
Mert nem tudja senki, hogy mi a baja,
Hosszú szabadságra ment a gazdája.

(Magyar Nyelvőr 1909, 46.)

13 Apróbb szövegváltoztatással Petőfi Sándor *János vitéz* c. elbeszélő költeményében Kukorica Jancsi *Furulya nóta* c. dala. Szövegét Heltai Jenő írta.

14 rajtsul – lovaglósiskola, lovarda

15 áristom – zárka, börtön

16 regruta – újonc

40 Más

*Kékeket virít az ibolya, nem sárgát,
Mit tagadod, én is jártam tehozzád!
Cifra szűröm szent tanúja,
Hányszor voltál a bal vállamra
Borulva...*

*Rám borultál, keservek közt zokogtál,
Ajkaimra forró csókot osztottál,
Esküdtél égre, földre,
Hogy hü leszél mindörökre
De megcsaltál!*

(Pesti Hírlap 1905, 7.)

41 Más

*Sárgul a fa, hull a levél,
Szerteséjjel fújja a szél,
Kiviszi a temetőbe,
Most van a nap lemenőbe'.
Most van a nap lemenőbe',
Kimegyek a temetőbe,
Meggkérdzem a holdvilágtól,
Nem láttad-e a galambom.*

*A holdvilág azt felelte,
El van zárva sötétségbe,
El van zárva ettől a világtól,
Mint én vagyok a babámtól.
Esik eső, mégsem ázok,
Jegenyefa tövén állok,
Az alá is csak azér' állok,
Arra járnak el a lányok.*

*Még azt mondják, hogy legyenek
Egy úrnak felesége.
El is készítettek mindent
Szörnyű menyegzőmre.
Nem bánom már édesanyám,
Szünjön kívánsága.
Most csinálják violaszín
Menyasszonyruhámat.*

*Édesanyám vessen ágyat
Vasárnap estére.
Koporsót is csináltasson
Bársonyfedelével.
A fejemre tégy koszorút,
Ha eljön az óra.
Édesanyám jöjj közelebb,
Tégy a koporsóba.*

*Édesanyám jánypajtásim
Vigye holttestemet.
Völegényem karom helyett
Vigye keresztemet.
Völegényem karom helyett
Vigye keresztemet.
Édesanyám holtom után
Tartsd meg esküvőmet.*

(PATKÓS 1929, 190.)

42 Más

*Sírtam én is, sírt a hegedűm is,
De mi lett a nóta vége, más súgja a fülébe,
Csendesen, csendesén, csendesén.*

(L. NAGY 2008, 36.)

43 Más

*Künn az erdön halkán hull a falevél,
Bús dalokat dúdolgat az őszi szél,
Felhők szállnak, gomolyognak sötéten,
Alig ragyog most egy csillag az égen.
Ködből szövi hárfáját az éjszaka,
Kopár tarlón hervadások panasza,
Titkos sóhaj futkos végig a fákon:
Lesz-e napfény egyszer még e világon?*

*Holló suhan temetői csapatban,
Halottas dalt károg fönt a magasban,
Tovatűnt a mámoroknak éjjele,
Tovatűnt a nászórának éneke,
Eresz alatt minden fészek már kihült,
Gólya, fecske, dalos madár elrepült,
Visszatérnek-e még majd a hűtlenek?
Lesznek-e még a világon énekek?*

Alkony borult az én fájó szívemre,
Titkos könnyek csillognak a szemembe,
Álmaimnak hervadozik a fája,
Lelkemen az őszi ködök hárfája.
Víg nótáim cserben hagytak hűtlenül
Úgy maradtam szomorúan, egyedül,
Ifjúságom! Téged keres panaszom,
Lesz-e nékem egyszer még majd tavaszom?¹⁷

(KISS 1909, 24.)

42 [44] Más

A múlt éjjel nem aludtam, fájt nagyon a gyenge szívem,
Mert elhagyott kit szerettem, verje meg az igaz Isten.
Homályosan süttött le rám, a fényes holdvilágsugár,
Sírva jár el a rácsos kapum előtt, hely ez a szőke barna kislány.

Az aradi zölderdőbe' leszállott egy páva,
Kék a lába, zöld a szárnya, hely aranyos annak a tolla.
Hitt ő engem útítársnak, el is, el is megyek véle,
Már Aradon nincsen olyan kislány, hely, aki nekem többet kéne.

(VARGYAS 1963, 53–54.)

43 [45] Más

Jaj, de jó, jaj de jó a huszárnak,
A risztungját¹⁸ kipucolja magának.
Bal lábát teszi a fényes kengyelbe,
Maga pedig büszkén ül a nyeregbe!
A babája kacsingat a szemébe.

Jaj, de rossz, jaj de rossz a bakának,
A bakancsát kipucolja magának.
Bornyúját¹⁹ veszi vállára,
Maga pedig térdig jár a nagy sárba!
A babája sírva néz el utána.

(JÓSA 2003, 79.)

[46 – Nem számozott] Más

El kell menni katonának messzire,
Itt kell hagyni a rózsámat, nincs kire:
Terád hagyom legkedvesebb pajtásom,
Éljed véle világotat, nem bánom.

Majd, ha kitelik a három esztendő,
Kedves pajtás add vissza a szeretőm!
Élted véle világotat idáig,
Én meg fogom koporsóm bezártáig.

Vékony haja van a piros almának
Miért nincs nékem olyan anyám, mint másnak?
Ha én nékem olyan lenne, mint másnak,
Nem soroztak volna be katonának.

(TÖRÖK 1872, 189; Vasárnapi Ujság 1865, 3.)

45 [47] Más

Homokos az édesanyám udvara.
Magyar huszár lassan gyere be rajta,
Meg ne pengjen a rézsarkantyúm taréja.
Ébren alszik az édesanyám meghalja.

Szép a kökény, ha megérik fekete.
Barna legény ne gyer' nálam az este,
Vagy ha jössz is lassan gyere a gangon.
Nyalka csizmád ne nyikorogjon nagyon.

Most ráncolják az aradi temetőt,
Engem temessenek bele legelsőbb.
Engem elsőbb, azután meg a babámat,
Hogy ne tartson más szeretőt magának.

(BERGER 1901, 84.)

46 [48] Más

Sárga ló, sárga ló, sárga patkó rajta,
Most akartam babám hozzád járnai rajtra.

Megkötöm a lovam szomorúfüzfához,
Lehajtom a fejem két első lábához.

Lehajtom fejemet a babám ölébe,
Hullajtom könnyemet selyem kötőjébe.

(VIKÁR 1907, 201–202.)

47 [49] Más

Nádfődeles kis házikóm leégett a héten,
Éppen akkor beszéltem a babámmal a réten.
Beleégett a jegykendőm, adjál babám másat!
Csókolom a csókra termett két piros arcádat.

17 Majdnem egyező szövegváltozat Kiss Arnold: *Őszi este* című versével.

18 risztung – katonai felszerelés, ruházat

19 bornyú – vállra csatolható katonai hátizsák

Nádfödeles kisházikóm újra fölépítem,
 Az udvarát rózsafával körül beültetem.
 Sárga, piros, fehér rózsza nyílik a kertembe',
 Mégis babám legszebb rózsza csak te leszel benne!
 (BALOGH 2002, 229.)

48 [50] Más

Kimentem én az aradi ligetbe sétálni,
 Ott hallok egy kakukkmadárt szépen dalolgatni.
 Dalolj egyet kakukkmadár, a többit nem bánom,
 Elhagyott a kisangyalom, de én nem igen sajnálom.

Jó estét kopogtatott a legény az ablakon,
 Szállást kérnék éjszakára kedves kisangyalom.
 Mindenféle utasoknak szállást nem adhatok,
 Nincs itthon az édesanyám, csak egyedül vagyok.
 De azért a szép szavadért téged beeresztelek,
 Singolt szélű dunnám alatt hej, de szépen megölellek.
 (UJVÁRY 1965, 380.)

49 [51] Más

Barna kislány levelet ír aranyos papírra,
 Felejtsem el hűtlenségét, könnyei közt írja.
 Barna kislány a levelet későn írtad nekem,
 Van már nekem kökényszemű szép szeretőm régen.
 Barna kislány csalfu szeme tett beteggé engem,
 Barna kislány szép szemébe gyógyul meg a szívem.

50 [52] Más

Kék nefelejcs, kék nefelejcs,
 Virágozik a tó partján,
 Beteg vagyok, fáj a szívem,
 Talán meg is halok én.

De nem azér', hacsak azér',
 Koszorút, ha meghalok,
 A síromra, sírhalmomra,
 Nefelejcsből fonjatok.

(RÁCZ 2018, 90.)

51 [53] Más

Szépen legel a kisasszony gulyája,
 A kisasszony maga sétál utána.
 Még messziről kiáltja a gulyásnak
 Szívem, gulyás terítsd le az subádat!

Nem terítem én le az én subámat,
 Mert behajtják az én kedves gulyámat.
 Már te azzal édes gulyás ne gondolj,
 Majd kiváltja édesanyám, ha mondom.

Édes anyám váltsa ki a gulyáját,
 Mert nékem töltötte az éjszakát.
 Nem váltom ki, lányomnak se fogadlak,
 Ha én téged egy gulyásnak tartalak.

Nem bánom én édesanyám, tagadj meg,
 De az én szívem egy gulyásért hasad meg.
 Nincsen kedvem, mert elvitte a gólya,
 Mer' ott jártam, ahol nem kellett volna.
 Gólya madár hozd vissza a kedvemet,
 Kedvem után a régi szeretőmet.

(KRIZA 1965, 237–238.)

[...]

58 [60] Más

Szegény legény, szegény juhászlegény!
 Tele pénzzel ez a pénzes erszény;
 Veszem a szegénységet tőled,
 Ráadásnak add a szeretődöt.

Ha ez a pénz volna csak foglaló,
 Ezer annyi meg a borra való,
 E világot adnám ráadásnak,
 Szép szeretőm mégsem adnám másnak.

Suba, suba apró fürtű suba,
 Hat ökörért mégsem adnám oda,
 Mert az ökör csak szántani való,
 De az suba szép lányt betakaró.²⁰

20 Az első két versszak eredeti szövegváltozatban Petőfi Sándor: *Alku* című verse.

59 [61] Más

Szomorúan süt az ősznek napsugara,
Az aradi várbörtönnek ablakára.
Siratja azt a tizenhárom hős magyar vitézt,
Ki a börtön fenekén a halálra kész.

Elítélték sorba mind a tizenhármat,
Szóttek-fontak a nyakukba ezer vádat.
Elnevezték felségsértő pártütőknek,
Hogy a magyar szabadságér' harcra keltek.

Zörög már a börtönajtó vasas zárja,
Jertek elő hű magyarok a halálba.
Búcsúzzatok el egymástól mindörökre,
Úgy menjete, úgy szálljatok jobb életre.

Ki is jöttek vérző szívvel halaványan,
Elbúcsúztak ők egymástól katonásan.
Gyerünk pajtás az istenhez fel az égbe,
Hogy fordítsa jobb szemét a magyar népre.

Dörgő villám hát ezek az én fiaim,
Kiket földhöz vertek az én katonáim.
Mondhatom, hogy derék hősök, szép vitézek,
Nincsen kedvem az élethez, ha rájok nézek.

Bajtársaim mind ott függnek már előttem,
Ő is megyen, őt is viszik már előre.
Isten veled szabadságunk keresztfája,
Rajtad halunk meg hazánkért mindhiába.

Uramfia az ítélet akasztófá,
Mintha valami útonálló lettünk volna.
Mintha méltók nem volnánk mink egy golyóra,
Katonákhoz, férfiakhoz illő módra.

Jaj, de boldog kit elsőnek vezényelnek,
Kit a halál legelsőnek ölébe vesz.
Bezzeg de rossz, kit utolsónak hagyának,
Bajtársaik szenvedésit végig látja.

Damjanichot hagyták végső vértanúnak,
Aki mindig elől állt a csatába'.
Kegyetlenül haragszik rá minden német,
Számталanszor eldöngette ökelméket.

Ott áll Damjanich mankójára támaszkodva,
Mint egy dülöfélben lévő templom tornya.
Mint egy tigris, ki vasketrecbe van zárva,
Ingerkedő gyermekeknek játékára.

Sürög-forog a bóhér már a kötéllel,
Elszámolni egy hős magyar életével.
Damjanich is így sóhajt fel nyugalmába,
Vigyázz fattyú fel ne borzold a szakállam.

Aradi vár, aradi vár halál völgye,
Ez legyen a hős magyarok temetője.
Viríjjon a sírhalmokon vér virágot
Feledhetetlen legyen az ők haláluk.
(UJVÁRY 2002, 77–78; KÓSA 1979, 547.)

60 [62] Más

Jaj, de zajos a becsali csárda,
Tele pohár, víg muzsika járja.
Jó bor mellett, zene mellett,
Betyároknak énekelnek.
Csaplárosné csillagszemű lánya.

Nem zajos már a becsali csárda,
Tele pohár, muzsikaszó nem járja.
Csaplárosné reszket, fázik,
A párnája könnytől ázik.
A babája a síralomházba'.

(Pécsi Közlöny 1905, 3.)

61 [63] Más

Ketten mulatunk a piros lámpába,
Ölelgetjük a lányokat sorjában.
Odahaza azt sem tudják mi történt,
A huszárok a bakákat megverték.
Minden baka kénytelen volt szaladni,
Anti bácsi korcsmájába vonulni.

Anti bácsi a jó Istenre kérem,
A kiskaput csak nyissa ki előttem!
A kiskaput csak nyissa kend ki bátran,
A huszárok jaj, de verik a hátam!
Fél kilenckor kurjantatok alármat,²¹
A huszárok levágták a bakákat.

Jelentem az ezredorvos uramnak,
Hogy egy huszár vágta le a karomat.
Huszár pajtás húzzuk ki a kardunkat,
Had vágjuk le ezt a rongyos bakákat!
Ha levágjuk mutassuk a világnak,
Hogy nincs párja a tizenkettes huszárnak!

62 [64] Más

*Magasan repül a daru, szépen szól,
Haragszik rám az én rózsám, mert nem szól.
Ne haragudj kedves babám sokáig,
Tied leszek, el nem hagylak koporsóm bezártáig*

*Jegenyefa tetejében magasan,
Két holló ül feketében gyászosan.
Mikor az a jegenyefa kivirít,
Akkor leszek kedves rózsám a tiéd.*
(Fővárosi Lapok 1876, 2; UJVÁRY 1965, 213.)

63 [65] Más

*Mély a Rima, zavaros, ha megárad,
Rima partján búsulok én utánad,
Zúgva jönnek, zúgva mennek a habok,
Én meg csak a Rima, Rima Rima partján te utánad búsulok.*

*Berek alján foly a Rima, folydogál,
Barna kislány oly szomorúan sírdogál.
Sírva nézi a kavargó habokat...
Fűzfa lombja, jaj, de bánan bölintgat.*
(Magyarország és a Nagyvilág 1879, 578.)

64 [66] Más

*Azt mondják, hogy piros vagyok,
Ha egy liter bort megiszok.
Lám piros az liba lába, orra,
Pedig csak vízbe mártja, nem borba.*

*Még azt mondják ingadozok,
Ha egy liter bort megiszok.
Lám a nád is ingadozik,
Pedig az csak vizet iszik a tóban.*
(BARTALUS 1896, 151.)

65 [67] Más

*Kapitány úr azt mondja az huszárnak:
Kedves fiam, maradj vissza zupásnak!²²
Három csillagot varrsz az gallérodra,
Harminc huszár hallgat a komendódra.²³*

*Kapitány úr köszönöm az jóságát!
Adja másnak azt a három csillagát,
Van már nékem odahaza kökényszemű galambom,
Annak a két szeme az én csillagom.*
(KATONA 1965, 562.)

66 [68] Más

*Már én nékem nem jár sem rut, sem hapták,
Csak a szabadságos könyvem kiadják.
Büszkén mondom az aradi lányoknak:
A csizmámba kapcának se húználak.*

*Gyertek fiúk, menjünk el a kantinba,
Igyunk egyet a megszabadulásra.
Igyunk fiúk, azt sem hittük azelőtt,
Hogy kitöltsük ezt a három esztendőt.*

*Gyertek fiúk, öltözzünk fel civilbe,
Menjünk ki a nagy kaszárnya elébe.
Nyissuk ki az nagy kaszárnya kapuját,
Eresszük be a tízbeli katonát.*

*Kapitány kihúzta már a kardját,
Kolonnába állítja az századát.
Jobb szárnyára álljon a kilencbeli,
Kapitány úr szabadságra ereszti.*

*Már mi vélünk megy az gözös sebesen,
Ti regrúták keservesen.
De ne sírjatok, hogy már mi elutazunk,
Sajnálom, de nem egyszerre rukkolhatunk.²⁴*

*Örmester úr álljon a jobbszárnyára,
Kísérjen ki minket az állomásra.
Mert már nekünk letölt három esztendő,
Odahaza vár a régi szeretőm.*
(Hazánk 1901, 8, IKVAI 1975, 361.)

67 [69] Más

*Katona sem lettem volna soha,
Ha bátyám bíró nem lett volna,
De a bátyám fölírt a császárnak,
Hej, rossz az öcsém, vigyék katonának!*

22 zupás – továbbszolgáló

23 kommando – vezényszó

24 berukkol – katonaságba bevonul

*Katona sem lettem volna soha,
Ha az bíró huncut nem lett volna,
Megállj, bíró, kerülj a kezembe,
Miért adtál a katonaeletbe!*
(ZALABAI 1984, 918.)

68 [70] Más

*Minek megyek én már a templomba,
Ha az babám nem látom az sorba',
Sem a sorba, sem az sor szélében,
Hej, sem a sűrű erdő közepébe.*

*Hej, minek nékem szombat estét várni,
Ha a szívem nincs ki vigasztalni,
Vigasztalom magam, ahogy lehet,
Hej, fekete gyász, borulj a szívemre.*

*Hej, minek nékem a kertbe a virág,
Ha én abból nem kötök bokrétát,
Minek nékem a teljes Oleszka²⁵,
Hej, ha az én kedves babám katona.*

*Elmondhatom már én azt, hogy jaj,
Jaj, gyászba borult fölöttem az hajnal,
Gyászba borult fölöttem az ég is,
Hej, katona vagyok már babám én is.*

*El köll menni, el köll katonának,
Itt köll hagyni az édesanyámat,
Szeretömet bízom az Istenre,
Haza megyek, adja a kezembe.*

*Már ezután úgy élem világom
Kiskalapom bal szemembe [...]²⁶*

(SOMOGYI 1912, 310.)

[77 Más] III. Vers.

*Ha elhalt a furulyám, ő kezdi meg.
Eldalolja érzését hű keblének,
Eldalolja azt a legszebb éneket,
A virágnak megtiltani nem lehet.*

78 [80] Más

*Fekete városban fehér torony látszik,
Az én kisangyalom más ölében játszik;
Verje meg az Isten, veretlen se hagyja,
Aki más rózsáját ekképp elrabolja!*

*Fehér falu felett fekete gyász borult,
Az én kisangyalom más ölébe szorult;
Verje meg az Isten, veretlen se hagyja,
Aki a más rózsáját ekképp elragadja.*

(ERDÉLYI 1857, 80.)

79 [81] Más

*Kétszer nyílik az akácfa virága,
Szeretlek kisangyalom hiába,
Mebánod még, vissza is sírsz engemet,
De szívemnek kétszer nyilni nem lehet.*

*Eszteendőben csak egyszer van kikelet,
Én is egyszer voltam boldog tevéled,
Bár tudnálak, csak tudnálak felejteni,
Barna kislány sohse tudlak feledni.*

*Sohse tudlak a fejemből kiverni,
Hogy is tudtam én egy csalfát szeretni,
Azt szerettem, aki megcsalt, kijátszott,
Az igaz szív mindig egyszer virágozik.*

*Hol a Tisza vize lassan kanyarog,
Szívem azon a kis tájon andalog,
Virágoskert volt ott az én kebelem,
Öntöztette árával a szerelem.*

(KAKAS MÁRTON 1899, 4; ORSZÁG-VILÁG 1884, 637.)

80 [82] Más

*Kilencet ütött az óra, este van,
Haza mennék, jaj, de nagyon sötét van.
Kedves rózsám, gyűjtsál gyertyát,
Mutasd meg az ország útját, merre van!*

*Nyisd ki rózsám zöldleveles kapudat,
Had vezessem be elfáradt lovamat.
Adjál neki szénát, zabot,
Úgysem tölt itt három napot tenálad.*

25 Feltehetően földrajzi név (a szerk.).

26 A versszak további sorai hiányoznak.

*Kinyitottam zöldleveles kapumat,
Vezesd hát be daruszőrü lovadat.
Adok neki szénát, zabot,
Tölthet nálam két holnapot a lovad.*

*Tisza partján csináltattam egy csárdát,
Abban méri kisangyalom a borát.
Ezüst icce, arany messző.²⁷
Azért járok este késő
Tehozzád!*

(Budapesti Közlöny 1870, 3398;
Magyar Czipész-Ujság 1907, 11.)

81 [83] Más

*Megizentem én az édesanyámnak.
Fogadjon el engemet még fiának.
Hogyha el nem fogad engem fiának,
Bujdosója leszek e nagyvilágnak.*

*Megátkozott engem az édesanyám,
Hogy ne legyen se országom, se hazám.
Tüskebokor legyen az én, az én lakásom,
Ott se legyen sokáig maradásom.*

*Megvert engem a jó Isten,
Hogy én téged olyan forrón szeretlek.
Bár tudnálak, bár tudnálak felejteni,
Rajtad kívül vagy mást tudnék szeretni.
De én téged nem tudlak elfelejteni,
Rajtad kívül mást sem bírok szeretni.
(Igaz Szó 1959, 992.)*

82 [84] Más

*Temetéskor de szépen szól az ének,
Ősszel száll az gólyamadár keletre;
De tavasszal visszaszáll a fészkébe,
Mire az gólyamadár visszaszáll,
Feleségem lesz ez a kis barna lány.*

*Azt kérdezi az barna kislány,
Miért fáj szívem, miért vagyok oly halovány;
Az fáj az én bús szívemnek oly nagyon,
Miért nem tudja az kislány mi bajom.*

*Széthullott az árvalányhaj, elveszett,
Sötét felbök borítják be az eget;
Nagy sírásuk meglátszik az ugaron,
Én is elhunyt boldogságom siratom.*

(BARTALUS 1895, 41.)

83 [85] Más

*Árvalányhaj a süvegem bokrétája,
Árvalányhaj a szerelmemnek violája;
Azt magamnak kinn a pusztán szakasztottam,
Ezt magamnak a faluba' választottam.*

*Gyönyörű kis szöke kislány a kedvesem,
De hogy jó lesz, abban nem kételkedhetem.
A kékvirág tiszta búza között terem,
Mátkámnak is kék virág van a szemébe.²⁸*

84 [86] Más

*A huszárnak jól van dolga,
Hej, nincs semmire gondja,
Örmester úr a parancsot
Minden nap kiadja,
Lénungot²⁹ is kap a huszár:
Tíz vasat egy napra.
Vásárol az babájának
Levelező lapot,
Rajta van a vers
Messze van az kisangyalom,
Jaj, de nagyon messze
De azért levelét
Minden nap elolvasom
Este, reggel olvasom
Az rózsás leveledet
Sohase találom meg
Az kökényszemű szeretőmet.³⁰*

(Pesti Hírlap 1916, 14.)

[..]

27 messző – folyadékérték (meszely)

28 Petőfi Sándor: *Árvalányhaj a süvegem bokrétája...* című versének majdnem azonos szövegváltozata.

29 lénung – a katonák bére

30 A vers végén olvasható a katonakönyv egyetlen személyes megjegyzése: „Messze vagyok tőled rózsám, Aradon”.

86 [88] Dal

*Elrabolta az Balatonon tőlem a kedvesem,
Éjjel nappal siratom az gyászos életemet.
Sírva kérdem a haláltól, merre fekszik meghalva,
Egy sem tudja, csak azt mondja, lenn a Balatonba’.*

*Adriai vörös tenger hányja a hullámot,
Kapom magom, azon megyek Dél-Amerikába.
Én is, ott is én leszek az első, én állok a sorban,
Isten véled Magyarország, látlak-e vagy soha.*

(VARGYAS 1963, 56–57.)

87 [89] Más

*Kért szívem hűn szeretve lángola,
Isten véled földi üdvöm anyyala!
Tőled a sors jaj, de végképp elszakaszt,
Bús szívembe vigaszt többé nem fakaszt.*

*Isten véled, vissza már többé nem tarthatlak,
Vidd magaddal elrabolt nyugalmamat.
Bármerre verjen lángoknak sorkeze,
Légy te boldog, én örömet szeretlek.*

*Birtam szíved, birtam, hűn szerettelek,
Szerettelek, jobban, mint Istenemet.
Tán teérted őt is elfelejtettem,
Isten átka azért vigaszt felettem.*

88 [90] Más

*Tele van a város akácfa virággal,
Akácfa virágnak édes illatával.
Bolyongok alatta ébren álmodozva,
Mintha minden akácvirág nekem virágzana.*

*Mintha csak ott járnék régi kis falumba’,
Ráismerek illatáról minden akáclombra.
Jaj, de hová tűnődtek ábrándok világa,
Te maradtál csak egyedül akácfa virága.*

*Mintha e nagy utca lármája elülne,
S körültem a város faluvá szépülne.
Mintha csak ott járnék régi kis falumba’,
Ráösmerek illatáról minden akáclombra.*

*Akácfa erdőség kicsi falum képe,
Gyermekkori álmom ezerszép emléke.
Milyen gyönyörűség gondolni is rátok,
Házunk előtt bölintgató akácfa virágok.*

*Ó, hol van az álom, mit alattuk szöttem?
Gaz a világ, ami akkor állt előttem.
Hová lettél, hová tűntél, ábrándok virága?
Te maradtál csak egyedül akácfa virága.*

(KATONA 2010, 218.)

89 [91] Más

*Sirassatok engem orgonavirágok
A szülőföldemtől, jaj, de messze állok
Meg sem tudja, meg sem látja senki lelke
Csak egy ablak marad zárva
Csak egy kislány marad árván örökre.*

*Elmegyek én messze, falum határától
Néma búcsút veszek minden fa lombjától
Ha minden lomb rám borulna, minden bokor visszahívna
Mindhiába, csak egy ablak kéne nyílna
Csak egy kislány tesz a sírba örökre.³¹*

90 [92] Más

*Fényes kardom a szegre, rezes csákóm melléje fölakasztom,
Juliska és Mariska pici száját a csókra igazítja.
De az anya tiltja, hamis a lány csókja.
Hamis a lány akkor is, mikor imádkozik is a templomba’.*

Világosi fegyverletétel!

*1849. év augusztus 13-án rakták le a magyarok a fegyvert,
Arról szóló gyászvers*

*Honnat jössz te oly leverten pajtás,
Miért kisírtabb egyik szemed, mint a más,
És arcodon miért látni oly bánatot,
Mintha elmúlt volna minden vignapod?*

31 Az eredeti szövegváltozatot Simko Gábor írta *Sirassatok engem orgonavirágok* címmel. A dal Bárd Ferenc és testvére kiadásában jelent meg 1908-ban. (*Az Ujság* 1908, 13.)

*Sírok pajtás, sírni fogok örökre,
Míg élni hagy a jó Isten kegyelme,
Világosról hozom e nagy bánatot,
Mert hazámnak ott egy mély sír ásátott.*

*Világos te! Nem érdemled neved,
Sötét homály örökíti híredet,
Itt temette dicsőségét Görgey,
Isten tudja, mik valának terve!*

*A magyarnak nincsen többé hazája,
Elbújdosott immár a nagyvilágba,
A temetés roppant volt és nagyszerű,
Százeezernél több volt ott a kesergő.*

*Sírva borult huszár lova nyakába,
Megölelte, csókolta utoljára,
Földhöz vágta lángöblű karabínját,
Bosszújában kettétörte a kardját.*

*Sír a baka, a huszár meg kesereg,
Mert a lován üresen állt a nyereg,
Jó lova hozta őt a csatába,
Oda adja a muszkának prédába.*

*Világosvár de szomorú a neved,
Honfi vértől nincsen ázva a földed,
Mégis ott verték a békót lábunkra,
Ott raktuk le fegyverünket halomra.*

*Sírnunk pajtás, sírnunk pajtás örökre,
Míg élni hagy a jó Isten kegyelme,
Világosvár hozta ezt a bánatot,
Mert a magyar napja ott leáldozott!*

(Kis Ujság 1905, 2.)

A tábor létszáma a fegyverletételnél:

*Tisztikar. 11 tábornok: Aulich, Görgey, Kiss Ernő, Knezić, Lahner, Leiningen, Lenkey, Nagysándor, Poeltenberg, Schweidel és Török; 1.426 főtiszt és törzstiszt
Legénység. 23.163 gyalogos, 4830 lovas, 2551 tüzér
Főlszerelés. 144 ágyú, 20.395 lőfegyver, 3.235 pisztoly, 6.783 kard, 7.012 ló, 28.063 ágyútöltény, 34.500 puskatöltény, 42.700 pisztolytöltény, 13.847 tölténytár, 60 hadilobogó,
Különféle. Egy hídász vonat, 82 ember, 82 lóval: 252 társzekér 244 emberrel és 80 lóval, a pótlovazó parancsnokság 3 szekere 76 emberrel és 28 lóval
Az egész sereg tehát 32.659 főnyi vala!*

43.435 frt. 55 kor. készpénz és 511.300 pengő forint értékű aranyat és ezüstrudat vettek át.

(GRACZA 1898, 1178–1179.)

Névköszöntővers!

*István napját,
Istennek áldását
Sohse érhesd,
És ne is vehessd.*

*Rajtad a nyavalya,
Keresztjáró iga
Szüntelen maradjon,
S mindig uralkodjon.*

*István vagy, te ne légy,
Részt te sohse végy
Isten oltalmába',
És paradicsomába'.*

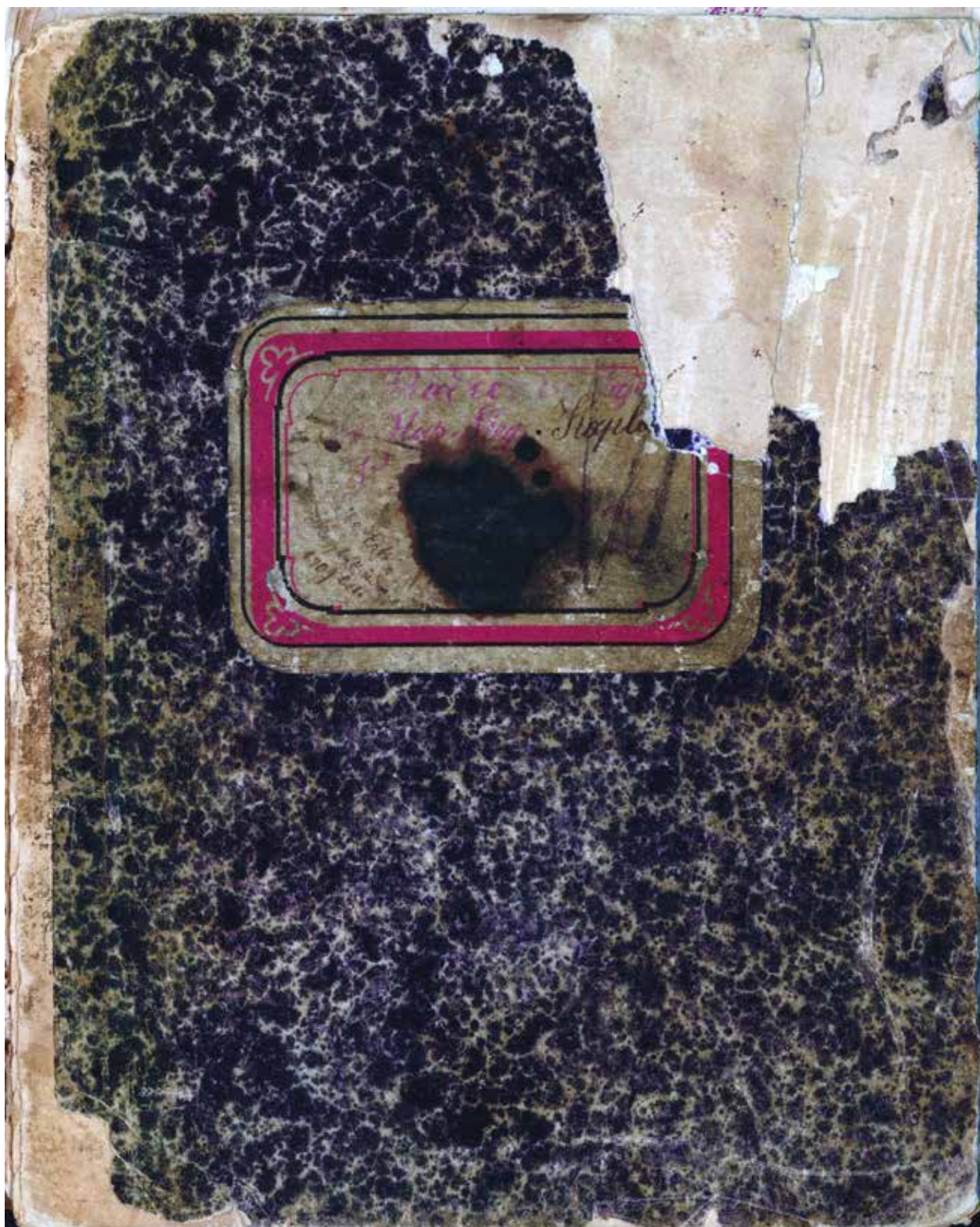
*Gyakran élhesd,
Böven vehesd
Szívednek fájdalmát,
Istennek haragját.*

*Sohse maradjon,
Ne is uralkodjon
Istennek áldása,
Rajtad szent malasztja.*

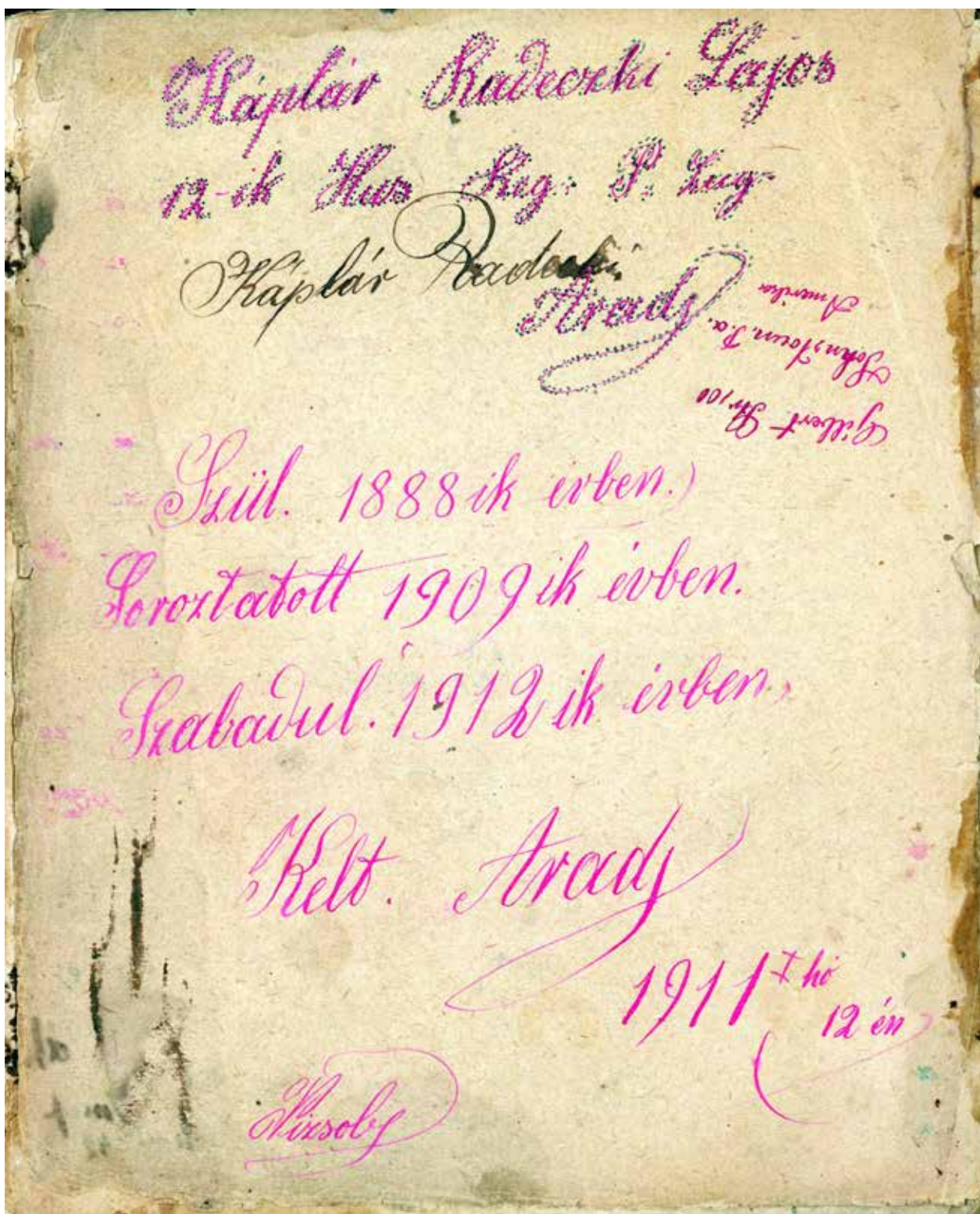
*Az ördög markába,
Pokolnak kínjába
Örökké vigadjál,
S mindig uralkodjál.*

(Budapesti Hírlap 1887, 10;
Magyar Paizs 1915, 3.)

Szívből kívánom kedves barátom e sorokba foglalt kívánataimat kedves névnapodra, légy szíves e sorokat keresztülolvasni, hogy megtaláld kívánataim. Meg ne botránkozz, ha végig fájod olvasni. Isten véled, Lajos.

1. kép. A katonakönyv borítója
Fig. 1. The cover of the manuscript military book

2. kép. A katonakönyv első oldala Radecky Lajos személyes bejegyzéseivel
 Fig. 2. The first page of the manuscript with the personal entries of Lajos Radecky

II Vers.

Taj de boldog aki nem tud szeretni nem kell annak
 a fájdalomat viselni (titkolni) míg boldogab aki
 a nap vögyög rég sírba tett boldogságom lehülötak
 egemről a csilagok

3 Más!

Nem vagyok már ami voltam hit falu egénje nem
 vagyok az ides anyám drága szeme finge elhervadtak elsáv-
 gulok mint virág az réten assék már a hideg sírom
 kint a temetőben.

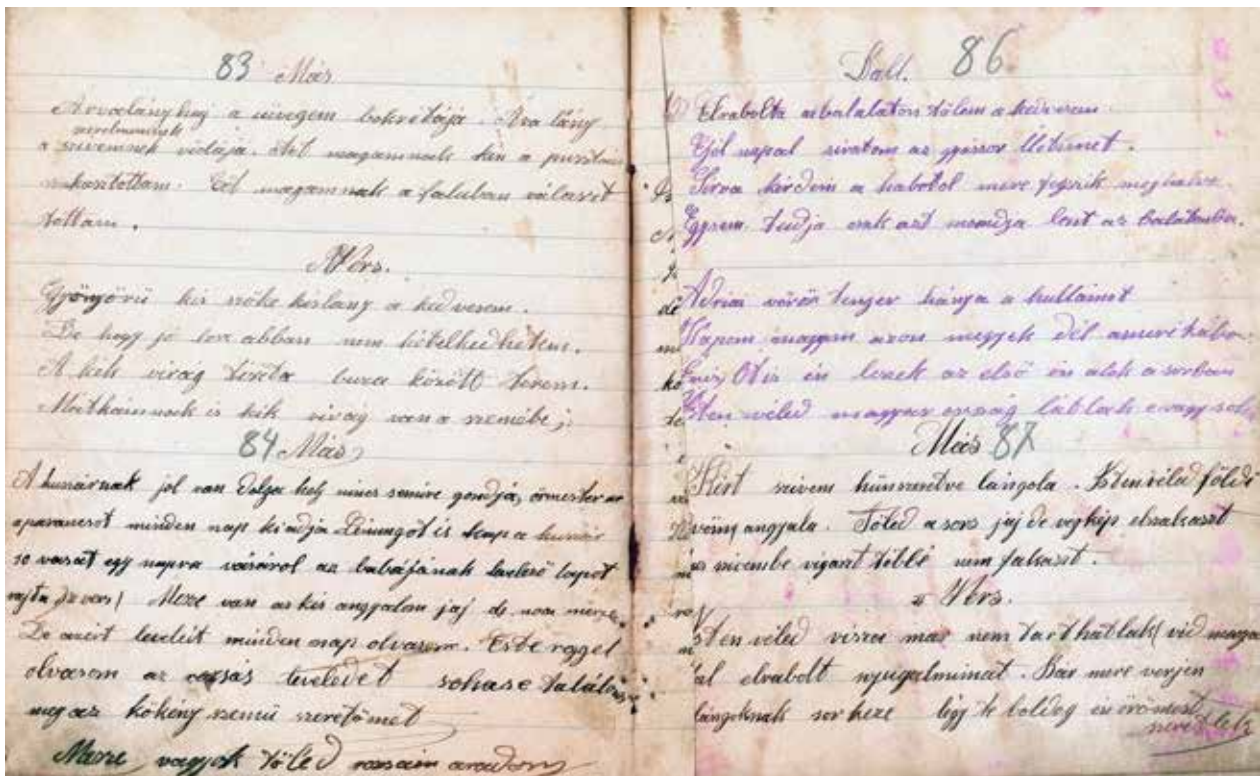
II Vers.

Kimegyek a temetőbe beszélek a csöskel ása meg az én
 síromat késő hideg öskel egy helybe kétöt áson mert
 nem magam vagyok a jövő hében temesernek mert nagy
 beteg vagyok.

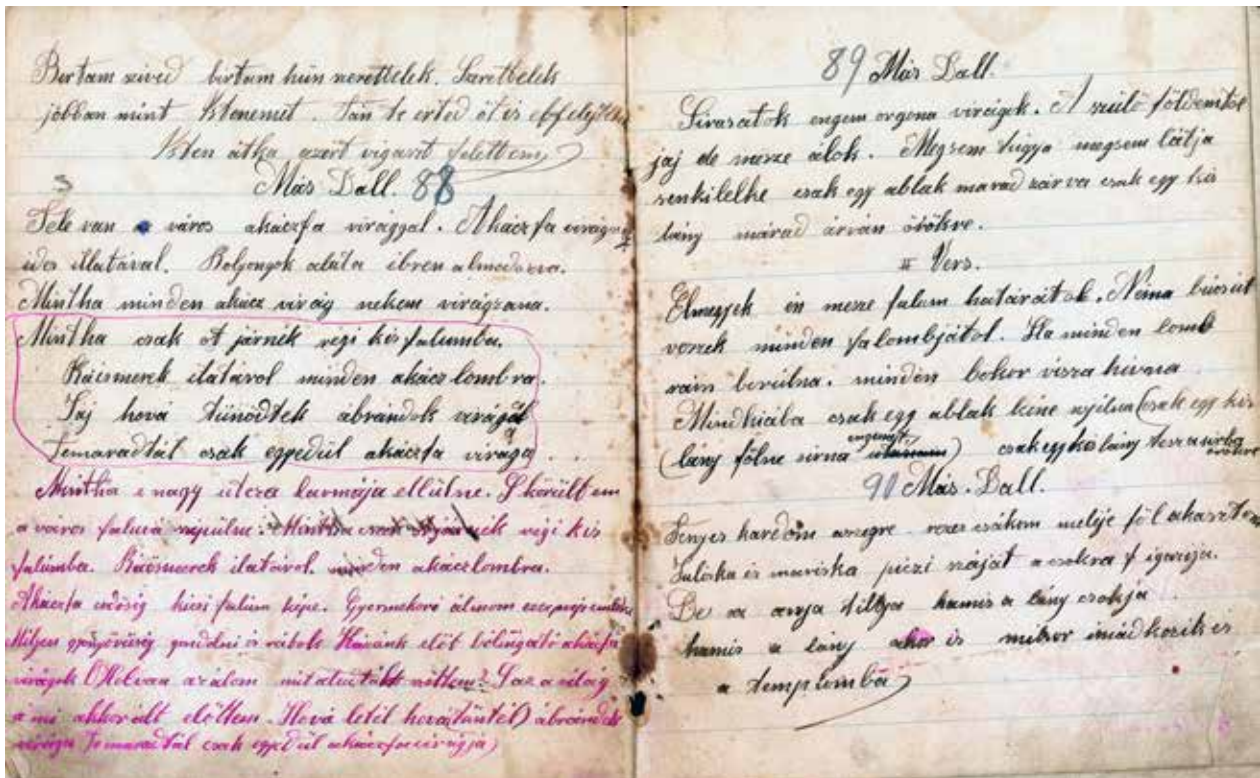
III Vers.

Ha öskel a vándor madár szárnyra kell a szelek
 Elmondja hogy elhörtöttem a hulló levélét
 mehozatok gyöngy virágot ne jöszetek könyvet

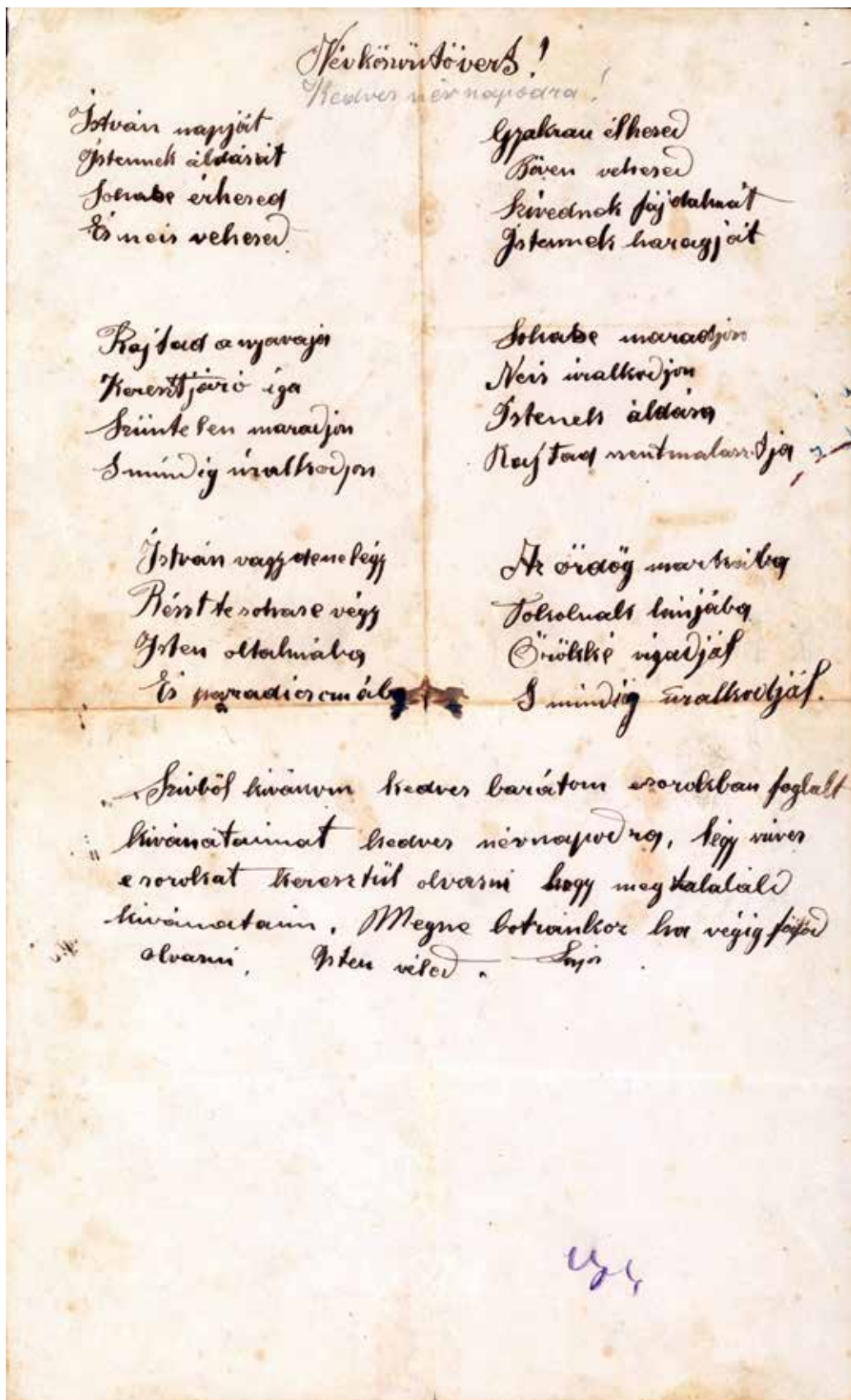
3. kép. Részletek a katonakönyvből
 Fig. 3. Excerpts from the manuscript military book

4. kép. Részletek a katonakönyvből
 Fig. 4. Excerpts from the manuscript military book

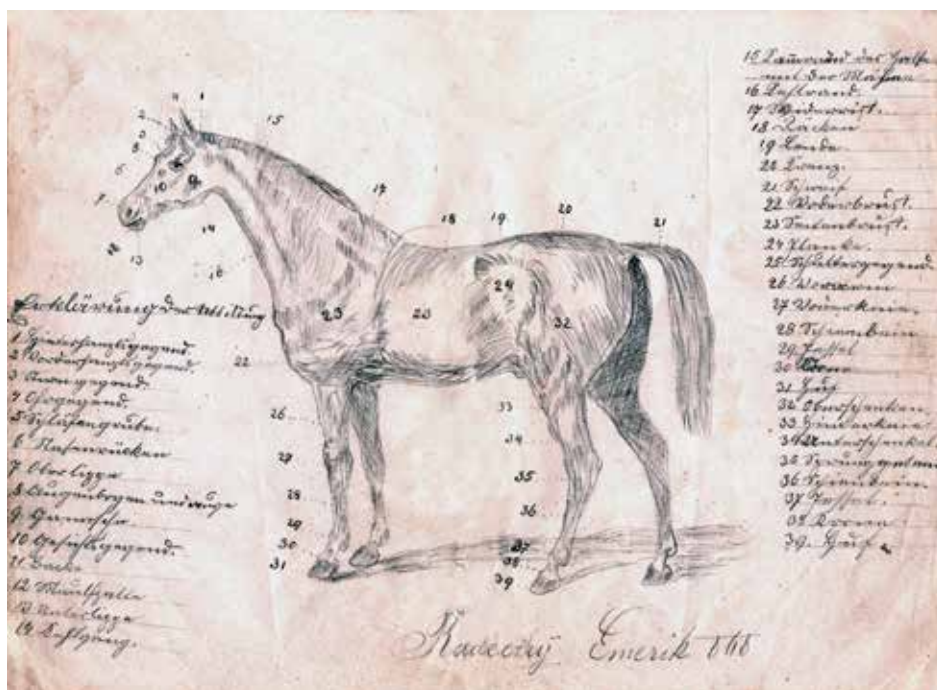
5. kép. Részletek a katonakönyvből
 Fig. 5. Excerpts from the manuscript military book

6. kép. A katonakönyvből előkerült külön papírra vetett névköszöntő vers
 Fig. 6. A greeting poem on a separate sheet of paper from the military book

7. kép. Radeckzy Lajos portréja 1915/1916-ból (A kép digitális felújítását Kurucz Ádám végezte)
 Fig. 7. Portrait of Lajos Radeckzy from 1915/1916 (The digital renovation of the image was done by Ádám Kurucz)

8. kép. A katonakönyv szerzőjére feltehetően hatással volt, hogy a társadalomnak abba az egyharmadába született, ahol az írni és olvasni tudás természetesnek számított. A képen édesapja, Radeckzy Imre rajza látható, amely Eisenmayer Sándor és Göbel Coelestin 1865-ben kiadott, *Allatgyógyászat, vagyis a lovak, szarvasmarhák, juhok és kecskék, s egyéb hasznos háziállataink betegségeinek megismerése s gyógyítása* című, saját könyvébe hajtogatva maradt fenn
 Fig. 8. The author of the manuscript book was presumably influenced by the fact that he was born in the one-third of society where literacy was natural. The picture shows a drawing by his father, Imre Radeckzy, which has been folded into his own book, *Veterinary Medicine, i. e. the knowledge and cure of diseases of horses, cattle, sheep and goats, and other useful pets, published in 1865 by Sándor Eisenmayer and Göbel Coelestin.*

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

E helyütt szeretnék köszönetet mondani Küllős Imola, Keszeg Vilmos és Hála József néprajzkutatóknak a hasznos tanácsokért, amelyekkel irányt mutattak számomra dédnagyapám katonakönyve feldolgozásához.

FOLYÓIRATOK

- Az Ujság* 1908. VI. évf. 302. sz. (december 18.) 13. p.
Budapesti Hírlap 1887. VII. évf. 227. sz. (augusztus 18.) 10. p.
Budapesti Közlöny 1870. IV. évf. 173. sz. (július 31.) 3398. p.
Ellenzék 1906. XXVII. évf. 254. sz. (november 8.) 6. p.
Fővárosi Lapok 1876. XIII. évf. 1. sz. (január 1.) 2. p.
Hazánk 1901. VIII. évf. 33. sz. (február 7.) 8. p.
Igaz Szó 1959. VII. évf. 12. sz. (december 1.) 992. p.
Kakas Márton 1899. VI. évf. 51. sz. (december 17.) 4. p.
Kecskemét 1909. XXXVII. 43. szám (október 24.) 6. p.
Kis Ujság 1932. XLV. évf. 162. sz. (július 22.) 3. p.
Kis Ujság 1905. XIX. évf. 128. sz. (május 9.) 2. p.
Magyar Czipész-Ujság, 1907. XVII. évf. 5. sz. (március 1.) 11. p.
Magyar Nyelvőr 1909. XXXVIII. évf. 1. sz. (január 15.) 46. p.
Magyar Paizs 1915. XVI. évf. 16. sz. (április 22.) 3. p.
Magyarország és a Nagyvilág 1879. XVI. évf. 37. sz. (szeptember 14.) 578. p.
Nagykároly 1906. I. évf. 25. sz. (november 7.) 1. p.
Ország-Világ 1884. V. évfolyam 39. sz. (szeptember 27.) 637. p.
Ország-Világ 1896. XVII. évf. 35. sz. (augusztus 30.) 555. p.
Pécsi Közlöny 1905. XII. évf. 115. sz. (június 15.) 3. p.
Pécsi Napló 1900. IX. évf. 97. sz. (április 28.) 2. p.
Pesti Hírlap 1905. XXVII. évf. 34. szám (február 2.) 7. p.
Pesti Hírlap 1916. XXXVII. évf. 79. sz. (március 19.) 14. p.
Tolnamegyei Közlöny 1909. XXXVII. évf. 19. sz. (május 13.) 5. p.
Vasárnapi Újság 1865. XII. évf. 1. sz. (január 1.) 3. p.

IRODALOM

- A CS. ÉS KIR...
 1926 *A Cs. és Kir. 12. Huszárezred a világháborúban*. Az ezred volt tisztikara, Budapest.
 A PALLAS NAGY LEXIKONA X.
 1895 *Katonakönyv*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest. 272.
 ÁG Tibor
 2009 *Tiszán innen, Bodrogközben. Népzenei gyűjtemény*. Nap Kiadó, Dunaszerdahely.
 BALOGH Elemér
 2002 *Sárhidai nóták. Dr. Balogh Elemér emlékeiből*. Zalai Gyűjtemény 53. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg.
 BARTALUS István
 1895 *Magyar népdalok. Egyetemes gyűjtemény 6*. Bartalus István, Budapest.
 1896 *Magyar népdalok. Egyetemes gyűjtemény 7*. Bartalus István, Budapest.
 BECK Zoltán
 1978 Zsilinszki János kézírásos verses-dalos füzet katoná korából, 1878-ból. *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei*, 5. 115–178.
 BÉKÉSI Gábor–TÓTH Arnold
 2006 „Hadifogoly vagyok, nem enged Amerika haza...” Marsalkó Mihály hadifogolynaplójának irodalmi és folklorisztikai vonatkozásai. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, XLV. 558–577.
 BERGER Mariska
 1901 Népköltészet. Tolna megyei népszokások. *Ethnographia*, XII. 2. sz. 83–84.
 BERTÁNÉ SARUDI Edit
 1979 *Egy kihalóban lévő kismesterség, a takácsság bemutatása*. Szakdolgozat, Jászberény.
 BOSNYÁK István
 1989 A jugoszláviai magyar népköltészet továbbélésének „parttalan” formáiról. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, XXI. 81. sz. 683–690.
 DURA Máté (szerk.)
 1906 *Magyarok Daloskönyve. A legszebb, legjobb, legújabb, legfelkapottabb szerelmi-, dévaj-, hazafias-, bor-, elbeszélő- és katonadalok kincsesháza*. Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Újságvállalata, Budapest.

- ENDRŐDI Sándor (sajtó alá rendezte)
1906 *Magyar Népdalok*. Magyar remekírók. A magyar irodalom főművei 54. Franklin-Társulat, Budapest.
- ERDÉLYI János (szerk.)
1857 *Válogatott magyar népdalok*. Erdélyi János, Pest.
- FARKAS Imre
1907 Új nóták. *Vasárnapi Ujság*, LIV. évf. 47. sz. (november 24.) 938.
- GRACZA György
1898 *Az 1848-49-iki Magyar Szabadságharcz Története* 5. Lampel Róbert (Wodianer F. és Fia), Budapest.
- IKVAI Nándor (szerk.)
1975 *Tanulmányok Pest megye múzeumaiból*. Studia Comitatus 3. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre.
- ISTVÁNFFY Gyula
1965 *Palóc népköltési gyűjtemény*. A miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai 2. Herman Ottó Múzeum, Miskolc.
- JÁRDÁNYI Pál–OLSVAI Imre (szerk.)
1987 *A Magyar Népzene Tára VII. Népdaltípusok 2*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- JÓSA István (szerk.)
2003 *Sej besoroztak... Magyar katonadalok*. Magánkiadás, Kecskemét.
- KATONA Imre
1965 „Alku” típusú népdalaink. *Ethnographia*, LXXVI. 4. sz. 557–571.
1994 Népi kéziratok katonakönyveink művelődéstörténeti jelentősége. *Honismeret*, XXII. 2. sz. 72–74.
2007 Katonanóták. *Honismeret*, XXXV. 5. sz. 50–52.
- KATONA István
2010 *Akkor sirassatok engem. Katona Pista összegyűjtött nótái*. Csemadok Művelődési Intézete, Dunaszerdahely.
- KISS Arnold
1909 Őszi este. *Pesti Napló* LX. évf. 244. évf. (október 15.) 24. p.
- KÓSA László (összeáll.)
1979 *Rozmaringkoszorú. Szlovákiai magyar tájak népköltészete*. Madách, Bratislava.
- KÖVESDI Péter–SZILÁGYI Márton
1988 *Egy nagykanizsai laktanya nyelve és folklórja*. ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszéke–MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest.
- KRIZA Ildikó
1965 Affinitás a népballadában. *Ethnographia*, LXXVI. 2. sz. 221–242.
- KURUCZ Ádám
2014 Lovas utázként az első világháborúban. *Katonaiújság*, 2014/5. 14–17.
- L. NAGY Márta
2008 Saáry Sándor. *A Nyíregyházi Jósa András Múzeum évkönyve*, L. 23–54.
- MNL – MAGYAR NÉPRAJZI LEXIKON III.
1980 *Katonakönyv*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 104–105.
- MIHÁLY O. István–FUNKE Attiláné Mihály Katalin
2001 *Nagyapa nótái*. k. n., Mályinka–Erding.
- NAGY Jenő
2016 Hadigondozotti ellátást igényelhetnek az egykori honvédek. *Székelly Hírmondó*, XXI. évf. 24. sz. (feb. 4.) 5.
- PATKÓS György (lejegyz.)
1929 Esküvő. *Ethnographia*, XL. 3–4. sz. 190.
- RÁCZ Jánosné
2018 *Énekeskönyv. Geszteréden énekelt dalok szöveggyűjteménye*. Geszterédi Aranyszablya Társaság Alapítvány, Geszteréd.
- RÉVAI NAGY LEXIKONA XI.
1914 *Katonakönyv*. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest. 357.
- SIMON Károly
1994 „Ezekkel szolgáltam a császárt.” „Gefrájter Koloman Csizmadia 1902 Beli öreg vitéz” két katonakönyvének emlékezetes lapjai. *Honismeret* XXII. 2. sz. 75–80.
- SOMOGYI Gyula
1912 *Arad vármegye és Arad szab. kir. város monographiája* III. Monographia Bizottság, Arad.
- TOKAY László (összeáll.)
é. n. *Katonanóták. „Rózsa Rózsa Bazsarózsa”*. k. n., h. n.
- TÓTH Arnold
2002 18–19. századi vőfélyversek egy kisgyőri népi kéziratgyűjteményben. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, XLI. 335–377.
- TÖRÖK Károly (szerk.)
1872 *Csongrádmegyei gyűjtés. Magyar népköltési gyűjtemény*. Athenaeum, Pest.
- TVERDOTA György
2003 Holt vidék. *Forrás* XXXV. évf. 12. sz. 64–73.
- UJVÁRY Zoltán
1965 *Gömöri népdalok és népballadák*. A miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai 8. Herman Ottó Múzeum, Miskolc.

- 1975 *Varia Folkloristica. Írások a néphagyomány köréből.* A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 25. Debrecen.
- 2002 *Gömöri magyar néphagyományok.* Herman Ottó Múzeum, Miskolc.
- 2007 *Kultusz, színjáték, hiedelem. Agrárkultusz a magyar és az európai folklórban.* Herman Ottó Múzeum, Miskolc.
- VANKÓNÉ DUDÁS Juli
- 1983 *Falum, Galgamácsa.* Studia Comitatus 12. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre.
- VARGYAS Lajos
- 1961 *Áj falu zenei anyaga II. Új népdalok 1. rész.* Néprajzi Közlemények VI. 3–4. Magyar Nemzeti Múzeum – Néprajzi Múzeum, Budapest.
- 1963 *Áj falu zenei anyaga II. Új népdalok 2. rész.* Néprajzi Közlemények VIII. 1. Magyar Nemzeti Múzeum – Néprajzi Múzeum, Budapest.
- VIKÁR Béla (szerk.)
- 1907 *A magyar népköltés remekei II.* Remekírók képes könyvtára 44. Lampel R. Könyvkereskedése, Budapest.
- VIL – VILÁGIRODALMI LEXIKON
- 1979 6. köt. *Katonakönyv.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 116.
- VUKOV Anikó Veronika
- 2014 Egy kéziratos könyv bemutatása – a folklorizáció példái a 19. század végéről. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*, Új folyam 1. 507–521.
- ZALABAI Zsigmond
- 1984 „Lakodalom van a mi utcánkban” II. *Irodalmi Szemle*, XXVII. 9. sz. 910–925.

**“I AM FAR FROM YOU MY ROSE, IN ARAD”
MANUSCRIPT MILITARY BOOK OF LAJOS RADECZKY**

Keywords: peasant literacy, folklore, military service, manuscript book

A handwritten booklet, recording the experiences of military service (which is part of the subject of “barracks folklore”), got processed, which is a characteristic phenomenon of peasant literacy. In terms of content, the booklet (an unpublished text version of 60 songs) is a mixture of a songbook and a collection of manuscript poems. Although the manuscript can be said to be typical of the genre, it is quite unique in terms of the texts it contains, as it retains its original theme, and their writer did not classify them around military life. The work can also be considered a rarity in its genre in the sense that it does not contain any entries other than the collected texts, – apart from the list of weapons deposited in 1849 at Világos. The introduction presents the military book, the author’s life path, and his reminiscences of the First World War. The paper is illustrated by several contemporary photographs (which were reconstructed by the author). [translated by Péter Módos]

Ádám Kurucz

